

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՐՈՐԻ ԱՌԱՋՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱ ԸՆԲԱԹ 6 ՄԱՅԻՍԻ 1861

ԹԻԻ 648

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻԱ, 6 ՄԱՅԻՍԻ

Թէ պէտեւ Ներսիսյան քաղաքական գործքերը տակաւին շատ հեռու են կանոնաւոր կացութե մը մէջ մտնելէն. այսու ամենայնիւ ընդհանրապէս կը յուսացուի թէ գոնէ այս տարի Ներսիսյան ազատ պիտի մնայ պատերազմին ստակի զժառանգութիւններէն. Ասկայն տարի հակառակ Ներսիսյան մէջ արեւնահեղութիւնը արդէն սկսած և քաղաքական պատերազմը, ըստ երևմանց, ահագին կերպիւ պիտի բորբոքի: Առաջին յարձակումը հարուստին վիճակաց կողմանէ եղած հիւսիսային Վիտի թեան վերայ. յորմէ կուգեն բաժնուիլ և զատ գաշակցութեամբ մը կառավարուիլ: Երբ պատճառը ուրիշ բան չէ բայց միայն գերեաց առուտուրը իրենց մէջ հաստատուն պահելու կամքն է, զոր հիւսիսային վիճակները կուգեն բորբոքելն ջնջել:

Ըստորից կայսրը իւր տէրութեան սահմանադրական խորհրդարանը անձամբ բացաւ մայիսի առաջին օրը ըստ նոր տու մարի: Այս բարեպատեհ առթիւ Ներսիս Վիտիս Վիտիս Վիտիս պատուական գահախոսութիւն մը ըրաւ. որ ուրախ սրտիւ և ծափահարութեմբ ընդունուեցաւ բոլոր ժողովականներէն: Օրդրահասակ կայսրը ի մասին աշխարհիս խաղաղութեմը այսպէս զուգեց. «Ներսիս է մեզ յուսալ թէ առանց խռովութեանց պիտի կրնամք վայելել խաղաղութե բարեքի շնորհքը. յորմէ Ներսիսյան մեծ կարոտութիւն ունի: Այս զգացումը, որ հաստատեալ է բոլոր սղգայց համար, պարտք կը դնէ տէրութեանց վերայ՝ վտանգի մէջ չթողուլ յիշեալ մեծազին բարեքը, այսինքն վստաղալութիւնը: Աստորիան կը ճանաչէ այս պարտուց համարաշխութիւնը. և համարեալ է թէ ուրիշ տէրութիւններն ևս պիտի ծանաչեն իրենց համարաշխութիւնը: Այս կերպիւ ևս առաւել բարեյաջող վախճան պիտի ունենան այն աշխատութիւնները, որոց նպատակն է բարորութեան նոր թուական մը հիմնադրել»:

ՔԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀՐԱՆԱՆԻ

ՎԱՍՆ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ

ԳԵՂԱՊԵՏՈՒՆ ԲՆԵՂԱՆՈՒՄ ԺԱՂՈՂՈՑ

Ի ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՒԱՆԱՄԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

1. Գաւառական վարչութիւնը աղգային կեդրոնական վարչութեան ճիշդ պատկերը և անոր պէս երեսփոխանական լըւալով, սրբազան Պատրիարքը կը հրաւիրէ գաւառաց գերապատիւ Նազարեթները որ ընդհանուր ժողով կազմեն թաղական և թեմական երեսփոխաններու ընտրութիւնը. և այս ընտրութիւնը Վահանադրութե համաձայն օրինաւորապէս կատարելու համար հետեւեալ հրահանգները կուտայ իրենց:

Թաղական եւ թեմական երեսփոխանք:

2. Թաղական և թեմական երեսփոխաններուն թիւը ժողովող եան թուոյն համեմատ պիտի ըլլայ. այսինքն 50 տուն ժողովուրդի համար մէկ երեսփոխան:

3. Այս թաղերը կամ թեմերը որ 50 տունէն քիչ մը աւելի կամ քիչ մը պակաս բնակիչ ունին կրնան երեսփոխան մը ընտրել. բայց երբոր 75

Ի մէջ կարիպալտիին մէկ կողմէն, և Գաւառ կողմէն, բարձրագոյնի ու Չիտիսիին զօրապետին միւս կողմէն, բանակաւորութիւն և սաստիկ պաղու թիւն մը ծագեցաւ անցեալները ի պատճառս քաղաքական հակառակ դադարաբաց: Հայրենասէր իտալացիները մեծապէս ցաւեցան այս երկարաւիտութեան վերայ. որ իտալիոյ միաւորութիւնը վտանգի մէջ պիտի ձգէր: Բարեպաղութեամբ շատ ժամանակ շանցած հաշտութեան իրարու հետ միջնորդութեամբ օգոստոսի 1 թիւը Վիտիս Վիտիս Վիտիս Վիտիս:

Այս երկարաւիտութեան գլխաւոր պատճառաց մէկը՝ կարիպալտիին անտեղափոխութիւնն էր զոր ըրաւ ի պատասխանի իտալացի գործաւորաց ընկերութիւններուն պատգամաւորութեանը: Այս պատգամաւորութեան ըրած առաջին քայլն էր, նմանապէս կարիպալտիին պատասխանը քիչ մը անդին կը հրատարակէր:

Գաղղիոյ պաշտօնական օրագիրը, Վիտիսի տուն, հետեւեալ կերպիւ կը խօսի Վարչաւիտի մէջ մօտեքստ պատահած խռովութեանց վրայ:

«Գաղղիոյ օրագրութիւնները Վարչաւիտի գէտքերը հրատարակելով, ամենքն ալ մեծ համակրութիւն կը ցուցնեն: Վարչաւիտի ազատութեանը համակրութիւնը զոր յիշեալ աղգը ի վաղուց անտի առաջած է Ներսիսյան մէջ: Ասկայն այս համակրութեանց յայտարարութիւնները ձախորդ հետեւութիւններ կրնան ունենալ Վարչաւիտի գործողը համար, եթէ հասարակաց կարծիքը մոլորեցնելու ծառայեն, այսինքն եթէ եթադրուի թէ կայսերական կառավարութիւնը կը քաջալիւսէ այս անկաւորութիւնը որոց չիրար նպատակաւորութեմը ըլլաւ: Վիտիսիական գաղափարները զոր յայտնեց Վիտիսի կայսրը յորմէ հետեւ բազմեցաւ: Ուստի գահը, և գիւղականաց ազատութեան մեծ կարգադրութիւնը աներկբայ ապացոյց են Վարչաւիտի վիճակին համեմատ նոր բարեկարգութիւններ հաստատելու իւր բազմաանցը: Ուստի կը մնայ մեզ բարեմայլութիւնը որ Ներսիս Վիտիսի Վիտիսի Վիտիսի այսպիսի յայտարարական գէտքերէ, որոնք

տունէն աւելի ունենան, այն ժամանակը կրնան երկու երեսփոխան ընտրել. այն համեմատութե թէ որ 125 էն աւելի տուն ունենան՝ կրնան երեք երեսփոխան ընտրել. և 175 էն աւելի ունենան՝ չորս երեսփոխան ընտրել: Իսկ թէ որ ընդհանուր 30 տունէն պակաս ժողովուրդ ունին, այն ժամանակը մօտակայ թաղին կամ թեմին հետ միանալով ընտրութիւն կընեն:

Ընտրողական ժողովը:

4. Թաղական և թեմական երեսփոխաններու ընտրութե համար ամեն մէկ թաղի կամ թեմի մէջ ընտրողական ժողով պիտի կազմուի 21 հազիւ, որոնք պիտի ըլլան նոյն թաղին կամ թեմին մէջ գտնուած ուսումնականները և ամենէն պատուաւոր ու ամենէն աւելի տուրք վճարող անձինքը: (Տես Վահանադրութեան 9 յօդ. աւանդին չորրորդ հատուածը):

5. Վարչաւիտի ժողով կազմուելու համար թաղին կամ թեմին քարոզիչը կամ քարոզիչ չեղած տեղը աւագերէցը բոլոր ուսումնական և պատուաւոր անձինքը եկեղեցին կը հրաւիրէ, որոնք իրենց մէջէն 21 հազի կընտրեն քուէով, և այսպէս ընտրողական ժողով կը կազմուի:

6. Վարչաւիտի ժողովին նախագահ է ամեն մէկ թաղի կամ թեմի քարոզիչը կամ քարոզիչ չեղած տեղը աւագերէցը:

կրնան ընդգիծամարտու թեան մէջ ձգել Ուսաց կայսերութեան արժանաւորութիւնը և քաղաքական օգուտները իւր վեհապետին բարեյօժար կամայը հետ»:

Այս պաշտօնական հրատարակութիւնը, որուն վերայ մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք, կենցաղագէտ անձանց զանազան մեկնութեանցը նիւթ եղաւ. որոցմէ ամենքը յոր ցեղին թէ Գաղղիոյ և Ուսաց կառավարութեանց մէջ արդէն գաշակցութիւն մը հաստատուած է կամ բանախօսութիւն կը ըլլայ այս բանին վրայ: Այս ամեն երեսփոխանութե մէջ ստոյգը այն է, որ Նաբոլէոնի կողմէ Ուսաց տէրութեանը հետ ունեցած իւր բարեկամական մոլորիմ յարաբերութիւնները հաստատուն պահելու իւր այս կամքը յայտնելու համար է որ արժան համարեցաւ Վիտիսի մէջ հրատարակել տալ յիշեալ յայտարարութիւնը և անցեալ ամսոյ 10-22ին հաճեցաւ տեսու թի մը ընել մօսիւ ար Վիտիսիին հետ, որ Ուսաց կայսեր գեսպանն է ի Փարիզ:

Հաստատեալ հասարակութիւնը, Վիտիսիին հրատարակած յայտարարութեան յառաջ, շատ կը յուսար թէ Գաղղիոյ կառավարութիւնը, որ իտալիոյ ազատութեանը օգնեց, Վարչաւիտի և անօգնական պիտի չձգէ. մանաւանդ միտքերնին բերելով Նաբոլէոն Ներսիսիին այս խօսքերը, զոր օրէնսդրական ժողովին բացուելուն ժամանակը զրուցեց. «Վաւախեալ է Գաղղիոյ մեծութեանը հաստատուն պահել իւր իրաւունքը ուր որ անմիտելի է, պաշտպանել իւր պատիւը ուր որ վնաս կը տրուի անոր և իւր օգնութիւնը մատուցանել ուր որ կը հայցուի ի նպատակ իրաւացի խնդրոյ մը»:

Մեծին Վարչաւիտի ներքին գործքերը բարեկարգ վիճակի մը մէջ կը գտնուին կառավարութեան խոհմ. ընթացքով. Այս կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը հաստատուն և միանգամայն խաղաղասէր ըլլալով, ամեն վտանգաւոր առթիւ մէջ իւր բարոյական

7. Վիտի մէկ ընտրողական ժողով՝ զիւրան մը պիտի ունենայ, այսինքն իր մէջէն ատենապետ մը, ատենադպիր և երեք քննիչ պիտի ընտրէ:

8. Վարչաւիտի ժողովին պաշտօնը պիտի ըլլայ իր թաղին կամ թեմին մէջ ըլլալը ընտրութեան գործողութիւնները սոյն հրահանգին համեմատ տնօրինել, ընտրողաց և ընտրելաց ցանկերը պատրաստել, և քուէարկութեանց ըստ կանոնի գործադրութեանը հսկել:

9. Վարչաւիտի ժողովին բարեկարգութե հոգը նախագահին ու ատենապետին վրայեւորէր:

10. Վարչաւիտի ժողովները միմիայն ընտրական գործողութեանց պիտի զբաղեն. իրենց պաշտօնը ընտրութեանց հետ կաւարտի:

Գործողութիւնը ընտրողական ժողովը:

11. Վարչաւիտի ժողովները իւրաքանչիւրն իր թաղին մէջ ընտրողաց ցանկ մը պիտի պատրաստէ, այսինքն Վահանադրութեան 89 և 90 յօդուածներուն համեմատ՝ 25 տարեկանէն վեր կարգաւ գրել գիտցող, և ընտրելու իրաւունքէն զրկեալ կամ արգելեալ չեղող բոլորքը: Նախաց անունները այբուբենի կարգաւ պիտի գրէ մականուններով: Հանգերձ, ահա տար կըլլի ընդհանր քուէ: Այս ցանկը քուէարկութե օրէն գոնէ ութ օր առաջ եկեղեցւոյն բակը կամ բանկայը պիտի դրվի ի սեն ժողովարան:

Հոր ազդեցութիւնը ի գործ կը դնէ. Լեւոնտիոյ խաղաղութիւնը անվնաս պահելու համար. Այս մարդասիրական պաշտօնը անշուշտ ապարդիւն պիտի ըլլար եթէ Գաղղիոյ հետ եղած դաշնակցութիւնը չարտաւանգուէր և օրըստօրէ կս առաւել հաստատութիւն չտրուի անոր : Բարեբաղդաբար այս հարկաւորութիւնը շատ աղէկ կը ծանաչէ թէ՛ Միգրան և թէ՛ Գաղղիան , ու կաշխատին միշտ այս դաշնակցութեան կայեւրը ևս առաւել սեղմելու : Սակայն օրագիրը այս օրերու բարեպաշտէ առ թիւ մը , կրնէ թէ՛ Միգրան բաց ի դաշնակցութենէն դուրս թողնել Գաղղիոյ հետ , չուզէր ուրիշ աղբաց հետ դաշնակցութիւն ընել : Բարձեւել լծանքէն յաղարկուած նամակ մը՝ (գոր Կիւրթիոյ կը հրատարակէ) կրնէ թէ Միգրան և Գաղղիոյ կառավարութեան համաձայն ընթացքը ի մասին դրամական դործաց թուրքաւորութեան , մեծ հաճութիւն պատճառելով լծանքի մէջ :

Ուստի բարեմարտութեան է , աշխարհիս խաղաղութեանը և քաղաքակրթութեան յառաջդիմութեանը համար , օրաց պաշտպաններն և կարգադիրներն են Միգրան և Գաղղիան , որ պէտքի այս երկու մեծ ու վեհանքն աղբաց մէջ եղած դաշնակցութիւնը հաստատուն մնայ միշտ և հանապազ :

Միգրանները խաղաղի գործաւորաց ընկերութիւնները , իւրաքանչիւր ընկերութիւն մէն մի ուղերձ գրելով , պատգամաւորութիւն մը յուղարկեցին Կարիսիոյ գործաւորին : Հաւաստի այս պատգամաւորութեան զուգում ատենախօսութիւնը , ուսկից մեր ընթերցողները կրնան յիշեալ գործաւորաց գանգատները և երկիւղը :

Հայրենակից գործաւոր ,

Պատգամաւորները , գորս խաղաղի գործաւորաց ընկերութիւնները կը յուղարկեն առ մեզ իրենց յարգանքը մատուցանելու : Մեզ ևս իրենց ուղերձները յանձնելու ձեռքը , այս պատգամաւորները , կըսենք , գորս ձեռք առնելու կըտեսնէք , կըզգանք թէ խաղաղի այսօրուան գոնուած ժամը պարագային մեզ , պարտք մը կա իրենց վերայ յիշեցնելու : Մեզ գլխաւորները որ կը խաղաղուան մեզ , աղաքելով զմեզ անոնց առաջըր առնուի : Եւ բնաջինջ ընել գտնուի ձեռք գործաւոր ձայնովը և ձեռք անյաղարկի բազուկովը :

Աւստի կը կարծաւորաւոր մեր վրայ յարձակելու : Եւ թիւ ժամանակուան մեջ ուսկար ընդդիմութենէ մը ետեւ , կընայ յանկարծակի տիրել դրամաւորաց և քանի մը ուրիշ խաղաղական նպատակաց :

Գաղղիացի զինուորները օր ըստ օրէ կը շարունակեն Հոռոմի մեջ , և յայտնաւորուի անկէ մեկնելու որպէս թոնոց մեկնելով ի գործ դրուի Բուսիոյ բնական մարտադարին , այսինքն Հոռոմի ազատութիւնը :

որպէսզ Եւրոպայի իրենց անուանը վրայ միւսողման կամ սխալման վերաբերեալ դիտարկութիւն մը ունին նէ կարենան ընել : Բնորոշական ժողովին նախագահը պարտաւոր է իրաւաքի դատուած ուղղութիւնը ցանկին վրայ ընելու : Իսկ թէ որ աւելի ծանր խնդիր մը պատահի Եւրոպական ժողովը կը դադարէ :

12. Բնորոշական ժողովը պէտք է ջանայ որ թաղին կամ թեմին բնակիչներէն Եւրոպայութեան իրաւունքը ունենցող , այսինքն նախընթաց 11 յօդուածին մէջ նշանակուած պայմաններն ունենցող անձինք դուրս մնացած չըլլան : Եւ թէ որ մոռացմամբ այնպիսիներու անուններ ցանկին մէջ անցած չեն , իմացուելուն պէս ցանկին մէջ անցունեն մինչև քուէարկութեան օրը :

13. Բնորոշական ժողովը պէտք է հոգ տանի որ Եւրոպայաց ցանկին մէջ ուրիշ թաղերէ կամ թեմերէ անձինք գրված չըլլան , այլ միայն նոյն թաղին կամ թեմին բնակիչներն ըլլան , որպէսզ անկէ չկարենայ երկու թաղի կամ թեմի մէջ քուէ տալ :

14. Բնորոշական ժողովին անգամայ անուններն ալ պէտք է Եւրոպայաց ցանկին մէջ անցած ըլլան , որպէսզ անոնք ալ քուէ տան Եւրոպայաց հետ :

15. Սակայն չկրնար քուէ տալ թէ որ իր անունը Եւրոպայաց ցանկին մէջ գրված չըլլայ :

Դժգոհութիւնը վերջին ծայրը հասած է Նաբոյի և Սիկիլիայի մէջ , և անհամաձայն տրամաբանական գաղափար մը կը տարբեր ժողովրդաց մօտին ևս : Գերագոյն ցաւոց հետեւին մը՝ ապար ակնկալութեամբ մը կը յայտարարէր Հոռոմի և Վենետիկին : Այսուամենայնիւ , հայրենիքը զինարար կը մնայ , հայրենեաց և ոչ մէկ կողմը պաշտպանեալ չէ ևս ամենեւին : Գործաւորներն մը չըլլար ընդդէմ Աւստրիոյ յարձակման : Վասնորոյ մեր ամենեցուն վստահութիւնը , գործաւորներ , ձեռք վրայ է , և բոլոր Բուսիոյն ի մեջ կը յայտարարէ : Քանզի ձեռք մէկ խաղը միայն բաւական է , որ հինգ հարիւր հազար զինուորները գորս խնդրած էր մարտի վերջին համար , իսկոյն ժողովին իբրեւ հրաշխարս պատրաստ ըլլան հետեւելու մեզ :

Բուսիոյ վերաբերեալ գործաւոր , այսօրուան օրս ևս անուանէ հարաւային խաղաղի կախեալ է : Ուստի ձեռք խոնարհութիւնը և Բուսիոյ համար ունեցած ձեռք սերը պիտի զննուեն մեզ գլխաւորները որով կարող ըլլար շուտով պնտել երբայտ :

Կարիսիոյ գործաւոր հետեւեալ կերպիւ պատմութեանը :

Բարեկամ ,

Շնորհակալ եմ մեզ , և ճշմարիտ կը գտնեմ ինչ որ կըսէք ի մասին ստիպողական հարկաւորութեանց այժմեան պարագայից : Սակայն ցուցէ ճշմարտացեւորութիւն և վստահեալ ձեռք ըստմենութեան մեջ : Այսուամենայնիւ , ամեն բան կարելի է : Հասարակ յերոք թէ անոնք որ կը խոստան մեր երկիրը գրաւել , մեծապէս կը վախեն : Վասնզի իրենց կարծածին աւելի գործաւոր ենք : Ձեռք ուզէք յիշել ասու հինգ հարիւր հազար կամ մէկ միլիոն զինուորները . գորս Բուսիոյ պետք էր տալ մեզ , բայց մեր ժողովուրդը ունի մը ևս , ազգը մեր հետն է միշտ ևս հանապազ :

Շնորհակալ եմ գործաւորաց և խաղաղի ժողովրդեան , վասն վստահութեանց գոր ունին իմ վերայ վստահութիւն , որուն արժանի չեմ . սակայն խոստումներս կը վստահեմ ինձ որ գտնուի ճշմարտեցի և երբեք պիտի չլսարեմ զիրենք : Այսուամենայնիւ , հայրենիքիս չկրնար միայն մէկ անգի վրայ դնել իւր յոյսը : Ժողովուրդը պէտք է որ իւր գործաւորները ճանաչէ և չկարծէ որ , եթէ Նախախնամութիւնը թիւ մը բարիք ընելու համար կամեցաւ ինձի որքաւ աղքատ մարդ մը ընտրել , չեն գտնուի որքաւ անձինք որ կարող ըլլան ինձի ջանք ընելու կամ ինձեւ աւելի ընելու : Ժողովուրդը պէտք է որ գտնուի , թէ ինձի հետեւող կամաւոր քաջ զինուորաց մեջ որոցմէ շատերը կը տեսնեմ այստեղ , հարկաւոր ինչի կէտին որ իմ տեղս կընան : Եթէ պակասելու ըլլամ : Ամենքս ալ մահկանացու ենք և անոր համար ամեն վարկեալ կընայ իմ մահկանացու կեանքս կընել . այսինքն կուգեմ յիշել զիսկաւորներ որ քնդանորի գնտակ մը կընայ տանել զիս : Հազար հոգի սկսան ևս հազարաւոր անձինք հետեւեցան անոնց : Ուստի եթէ նոր հրաւեր մը ըլլայ , տասը տարուան ևս հարիւր հազարը մէկ տեղ պիտի գան , և երբայտ պիտի շատան միշտ . անոր վրայ տարակալս միւս անգամ :

Ընտրելիաց ցանկ :

16. Բնորոշական ժողովը թաղին կամ թեմին պէտք է զգած երեսփոխաններուն թիւէն և Երեւանի քուէարկութեան անձանց անուններու ցանկ մէն ալ պիտի պարտաւորէ : Այսինքն թէ որ օրի նախի համար իր թաղին կամ թեմին 4 երեսփոխան ընտրել պէտք է նէ , ինքը գաղտնի քուէարկութեամբ 12 անձ պիտի որոճէ ու անոնց անունները ցանկ մը ընելով երկուցոյցի բակը կամ բակիւր պիտի գնէ Եւրոպայաց ցանկին բով : Այս ցանկին մէջ նշանակուած անձինքը ընտրելու կրնան Եւրոպայի ժողովին անդամներն ալ կրնան ընտրել ընդհալ , այսինքն անոնց մէջէն ալ կրնան ընտրելու :

17. Բնորոշական հարկ չէ որ անպատճառ նոյն թաղին կամ թեմին բնակիչներէն ըլլան : Բաւական է որ Սահմանադրութեան 91 յօդուածին համեմատ 30 տարին անցած , ազգասեր բարեհամբաւ և պատուաւոր անձինք ըլլան , և առաջնորդանիստ քաղաքին մէջ գումարով ընդհանուր ժողովին կարենան ներկայ գտնուիլ :

18. Բնորոշական պարտաւոր չեն իրենց ընտար :

*Առաջնորդանիստ քաղաքին հետոս գտնուող թեմերն ու քաղերը մասնաւորապէս ջանալու են ազգային անձինք իրենց երեսփոխան ընտրելու . որ կամ առաջնորդանիստ քաղաք բնակիչ , կամ պէտք եղած ժամանակը հոն երբայտ դիւրութիւն ունենան :

Մեր Բուսիոյ երջանկութիւնը բոլոր կենաց մեջ իմ մտածութեանց ենթակալ ևս իմ սրտիս միակ բաղձանքը եղած է . և կը յայտնեմ մեզ թէ միշտ պատեւազմական վիճակի մեջ կը գտնուիմք : Պատեւազմի հրատարակութեան ժամը հասած է ևս հաստատեցէ որ կը ցանկան թէ փոխանակ վաղը ըլլայուն , այսօր ըլլայ պատեւազմին սկիզբը :

Բուսիոյ բարյամենքին մեջ շատերը կան որ արժանաւոր կերպիւ ի գործ չեն դնել ազգին ակնկալութիւնը . բայց ազգը ժողովրդեան մեջ է և ամեն տեղ ժողովրդեաց բարի է , Մարապայէն սկսեալ մինչեւ Դուրիս : Ազգը երկիւղ չունի . և Բուսիոյ ընդամիք , թէ յաջմէ ևս թէ յանկէ գալու ըլլան , պէտք է որ նախ շատ մտածեն : Բուսիացի ազգը միաբան է ինչպէս որ պէտք է , թեպէտէ շատերը կան որոց այս միաբանութիւնը հաճելի չէրեւիր , և աղապիւս ամենայն գիտէ թէ միաբան Բուսիոյն ինչ կընայ ընել :

Մեզի հետ աղէկ զվարեացան , ուզեցին երկպառանդութիւն մը ի մեջ կանոնաւոր գործաւորական և կամաւոր զինուորաց , որոք քաղաքաւոր մարտնչեցան : Ուզեցին աւելի միաբանութեան գործը , որուն հիմունքը հաստատ կերպիւ ձգեցինք : Այսպէս ցան բաժանել երկու տարերը (այսինքն կանոնաւոր գործը և կամաւոր զինուորները) որոք ամենահարկաւոր են այժմեան պարագայից մեջ : Բայց վերջացնենք այս խօսքերը . քանզի այս բաները ալ պիտի խոստանաւորենք : Եւ որոք արժան չէ ուղարկութիւն մատուցանել . թող Բուսիոյն ամենապիտան մնայ ատեն :

Ստուալու չէ թէ Բուսիոյն երեսփոխանութեան իրաւացի հարկ մը կը պարտաւորի վաւեր Վիքոր-Էմմանուէլին : Ստուալու չէ թէ հաստատութեան սիւն մը եղաւ անկէ , որուն ջոքս կողմը ժողովուրդը կը ցանց ընելու ինչ որ եղաւ : Նորին Վեհափառութիւնը շատ բան ըրաւ . բայց ամեն որ չըրաւ իւր կը ցան ամեն աղէկութիւնը : Անկէ բարիք կընար ընել ևս կերպով յԱստուած որ պիտի ընէ :

Իսկ մը պիտի պատուիրեմ մեզ որ գործքը զմեզ առ իս յուղարկողաց : Եւ պատուաւոր այս է , Միաբանութիւն : Թեպէտէ ատենաբան չեմ . բայց ինչ որ կըսեմ մեզ ի խորոց սրտի կը ըլլայ : Պիտեք մեր պատմութիւնը , որուն ճիշտաւորութիւնը արիւղ ազգաց և ոչ մէկուն պատմութիւնը : Միաբանութեամբ ևս Հոռոմ իւր ձեռքը ունենայով Բուսիոյն մեծ եղաւ միշտ : Միջին դարուն հասարակապետութեան ժամանակը թեպէտէ մեծ բաներ ըրաւ , քանզի Բուսիոյն միշտ մեծ բաներ կընէ , բայց իւր երկպառանդութեանց զատառաւ օտարին խաղաղի եղաւ : Երբ որ միաբանեալ ըլլամք օտարները պիտի վախնան ի մեջ :

Մեծ ազգերը համակրութիւն ունին մեր վրայ , միաբան ըլլամք որեւէ ևս Բուսիոյն մէկ պիտի ըլլայ :

Փաղիցի օտմանեան գետաւան վեհափառ Վեհափառ Եւրոպայի կոյսեր ներկայանալուն հետեւեալ ատենախօսութիւնը ըրել է :

Վեհափառ տէր ,

Օգոստոսիան Սուրբաբար բարեհաճելով մեր վեհափառութեանը քով յուղարկել զիս աղաւորութեամբ պիտի ընտար :

Ընելը երեսփոխանները անպատճառ ընտրելեաց ցանկին մէջէն անունելու . իրենք որոք ուզեն անոր քուէ կուտան . այս ցանկը միայն զիս թուութիւն տալու համար է պիտի ընտրուի : Եւ որոք մարդ չեն ճանչնար , կամ իրենց մաքրին մէջ ընտրելի որոշած չեն ըլլար :

Բուսիոյն ընտրելու :

19. Բնորոշական և ընտրելեաց ցանկերը երկուցոյցի բակը գրվելէն կամ կարկովէն 8 կամ 10 օր ետքը քուէարկութիւնը կը կատարուի :

20. Վաւերութիւնը կը կատարուի կամ օտման օր մը պէտք է ըլլայ , և սկսած օրը ընկնայ :

21. Վաւերութիւնը ըլլալու օրը պէտք է քանի մը օր առաջ ծանուցիլ ժողովրդեան , որպէսզ Եւրոպայաց ցանկին մէջ նշանակուած բոլոր անձինք նոյն օրը երկուցոյցի գտնուին :

22. Բնորոշական ժողովը տուի մը պիտի պատրաստէ վրան խոշոր գրով Վաւերութեամբ : Այստեղից գանձանակի ձեւով պիտի ըլլայ , վրան ծակ մը պիտի ունենայ փաթեթի նման մը սղակելու չափ , և բանկըրով գողմած ու ընտրութեան ժողովին ատենապետին , ատենապետին և ընկերներուն կընով կընեալ պիտի ըլլայ : Բանկըն ալ նախագահին բով պիտի ըլլայ :

23. Վաւերութեան որոշեալ օրը , առաւտուն ժամը քուէարկութեան , աւարտու մէն էտեւ , ընտրողները երկուցոյցի գտնուելու գումարով ընտար :

պանի պաշտօնին, որ մեծ պատիւ է ինձ համար, եւս եւ յառաջ պատուիրեց ինձ եւս բան գեաւ սեղմել ցաւաբարեութիւնները, որոնք արդէն մեծ մտերմութեամբ միասնորած են այս երկու կայսերութիւնները:

Երջանիկ կրնամարիմ զիս, օգոստոսիան Տէր, որ երկրորդ անգամ ընտրուեցայ ներկայացրեկոս համար իմ վեհապետս Տէր Վեհապետութեան առջեւ, քաջալոյս ըլլալով քէ ձեր բարձր մարդասիրութիւնը, որով պատուեցիք զիս եւ որուն մեծագին յիշատակը անշնչելի կըմնայ միշտ սրտիս մէջ, ձեր բարձր մարդասիրութիւնը, կըսեմ, կըլուսացնէ զիս քէ պիտի կըրնամ արգարացնել զվստմանքիւն իմ օգոստոսիան տիրոջս ի գործ դնելով իւր ամենասիրելի բաղանջը:

Վաղղիոյ կայսրը այսպէս պատասխանեց:

Մեծարգոյ դեսպան,

Շնորհակալ եմ ձեզ վասն ապահովութեանցը զոր կուտայ ինձ յաճուն վեհապետս Սուրբանին, եւ զիտեք որ նոյն ապահովութիւնները կատարելապէս կրնամ մեծաւոր իրեն համար ունեցած բարեկամական զգացմանց, որոց ապացոյցը ամեն բարեպաշտեմ առքից մէջ տուած եմ իրեն: Ուրախ եմ մեծապէս որ ձեր վեհապետին ընտրութիւնը այնպիսի անձի մը վերայ ինկաւ, որ անգին յիշատակներ ձգած էր. կրնար որեւէն վստան ըլլալ իմ բարեքեր զգացմանց վերայ:

ԱՍՏՈՐԵԱՅ ԽՆԴԿՐԸ

Թեւ պէտք չըսեմ թիւնները հաստարակեցին թէ լեզուի կառավարութեան գործակալը ըրտ Տիւ ֆերինիւր հրաժեշտը տուած և քաջաւած է մասնաժողովին որ հաստատուեցաւ ըստ ժամանակին Պերու թիւ մէջ 1 իբանանու և Վամանկոսի ցաւարի գէպքերը քննելու համար, այսու առաջինը կերելի թէ այս լուրը հիմնաւոր չէր, վասնզի ըրտ Տիւ ֆերինիւ, նմանապէս յիշեալ մասնաժողովին միւս անդամները, այսինքն Վաղղիոյ, Սուրբանի, Քրուսիոյ և Վոտրիոյ գործակալները և Վարո Էֆենտին, որ Ֆոտատ փաշային փոխանորդէն է նոյն մասնաժողովին մէջ, կոտորակեալու պոլիս կըսպասուին ամեն օր, ուր խորհուրդը ըլլալով, վերջին որոշում մը պիտի տրուի Ետրեանց գործադր:

Վաղղիոյ կառավարութիւնը, իւր խոստմանը համեմատ, յունիսի Տին ըստ նոր տու մարի, Վոտրիէն պիտի քաշէ իւր զօրքը: Թեւ պէտք է սկզբան, շատերը կըտարակուսէին յիշեալ տեղութեան իւր խոստումը հաստատուն պահելուն վրայօք, մանաւանդ որ քաղղիացի ժողովուրդը կըփափաքի որ իրենց զօրքը երկար ժամանակ մնան Ետրեանց մէջ ի պաշտպանութիւն քրիստոնէից և այս բանին համար բազմաթիւ ստորագրութեամբ քաղղիացի տրուեցաւ Ետրեանց կայսեր: Սակայն այսօրուան օրս գրեթէ պաշտօնական կերպիւ կըհաստատուի թէ Վաղղիոյ կառավարութիւնը կըհաստատուի հետեւեալ կերպով:

24. Ետրեանց ժողովին նախագահը ըստ ըրտաց ցանկը ձեռքն առած կարգաւ կոկոշ ընտրողները, որոնք ընտրողաց ցանկին մէջ իրենց անուանն առջեւ ստորագրութիւններն գնելէն ետեւ, հոն կտոր մը թուղթի վրայ քանի երեսփոխան ուղղուած է նէ՝ այնչափ անձի անուն ընտրելուց ցանկին մէջէն կամ գուրսէն մարդուն ընտրելով կըգրեն իրենց ձեռքովը, և ամեն մէկ անուան առջեւ մականուն, բնակութիւն, արհեստ նշանակելով թուղթը կըծալեն քուէսու փին մէջ կըծգեն:

25. Քուէտու փին թով ընտրողական ժողովին կողմէն երկու հոգի պիտի կենան քուէարկութեան հսկելու համար:

26. Քուէարկութիւնը գաղտնի է, ուստի պէտք է որ ընտրողներն առանձին կերպով մը գրեն իրենց քուէթուղթը, որպէսզի ուրիշ մը չկարենայ տեսնել գրված անունները:

27. Ետրեանց ժողովին կրնան իրենց քուէթուղթն օր առաջ պատրաստել, և ծալած ծոցերին ձեռքով քուէարկութեան ժամանակ իրենց կարգը եկածին պէս քուէ տու փին մէջ ձգել: Բայց ձգելէն առաջ պէտք է որ ընտրողաց ցանկին վրայ իրենց անունը թով ստորագրութիւններն գնեն:

(Մանրագրէ յաջորդ խորհուրդ:)

զիոյ կառավարութիւնը մինչեւ 20-25 օր իւր զօրքը պիտի հանէ Պերու թիւն:

Կերելի թէ լեզուի կառավարութիւնը միաբանութեամբ Ետրեանց Վրան, հաստատումութեամբ պահանջեց օր ճշգրտութեամբ ի գործ գրուի Փարիզի մէջ եղած վերջին գաղղիացի թիւնը ի մասին բնակութեան գաղղիացի զօրաց յաջորդիս: Բանդի գոհութիւն Վոտու Տոյ, այս երկրին անգործութիւնը և տպահովութիւնը բարձր վիճակի մէջ կըգտնուին, խոհեմ և գործունէայ խնամատարութեամբ փեմափաղ Փուատ փաշային, որուն հրամանաց ներքեւ է զած զօրքը օր ըստ օրէ աւելնալու վրայէ:

Վաղղիոյ կառավարութեամբ Վիլհելմին Տիւրի և Վարոնի բնակաց մէջ, իրարու դէմ եղած առեւտրութիւնը այն ստորիճան հիմնաւորուած է, որ գրեթէ անկարելի կերելի իրարու հետ սիրով ապրիլը: Թեւ պէտք է սկզբան, ամենքը Տիւրի կըհեղինակէր զէմէին և անոնց անգործ ընթացքը կըգտնուարտէին, սակայն անկողմնաւոր և մանրամասն քննութիւնները, որ եղան լեզուի գործակալին կողմանէ, յայտնի կերպիւ կըցուցնէին թէ եղած կատարածին և արեւահաշուութեանը քրիստոնէաները պատճառ տուեր են և իրենք ալ քիչ անգործութեւ գործեր ըրեր չեն Տիւրիներուն դէմ, երբօք գաղղիացի զօրաց հետ ուղեկցութեւ Տիւրի-Էլ-Բամարգացիք են: Վերաւոր հասնելուս, կըսէ ըրտ Տիւ ֆերին իւր մէկ նամակին մէջ, սատակ սրտմտութեան տպաւորութեան ներքեւ կըգտնուէի, սրտմտութիւն, զոր բնականապէս կըգգար առան մարդ իմանալով Տիւրիներուն ստակի անգործութիւնները ընդդէմ քրիստոնէից: Աւստի կըսպասէի որ ընելու հարցաքննութիւնս հաստատէ իմ առջի տպաւորութիւնս: Սակայն այժմ ամենայն ապահովութեամբ կրնամ յայտնել առաջի աշխարհի թէ, որչափ ալ մեծ յանցանք ունենան Տիւրիները իրենց գործած անգործութեանցը համար, սակայն քրիստոնէաները նախ պատճառ տուած են նոյն անգործութեանց գործունէութիւնը:

Ետրեանց Վաղղիոյ օրագիրը երկոր յօդուած մը կըհրատարակէ Ետրեանց գործողը վրայօք և այս յօդուածը հետեւեալ խօսքերով կըվերջացնէ:

«Ետրեանց օրս հաստատուն է թէ գաղղիացի զօրքը յունիսի Տին պիտի քաշուին ըստ պայմանաց գաղղիացիութեանն որ ստորագրեցաւ մարտի Տին Փարիզի մէջ: Սակայն թիւն անընդմիջական նպատակը ձեռք բերուեցաւ, և ըրտ Տիւ ֆերին համոզեալ է թէ Վիլհելմին քրիստոնէայ ժողովողը կենալը ապահովութեւ մէջ կըգտնուի այժմ, որչափ որ կարելի է: Բայց եթէ Վաղղիոյ ինքը կամենայ Ետրեանց անկախ նահանգ մը հաստատել, այն ուրիշ բան է: Սակայն արեւմտեան տեղութեանց ձեռնահասութեան վերէ պարտաւարել զՎաղղի, որ այս կարգադրութիւնը ընէ: Եւ Ետրեանց խաղաղութեամբ համար գաղափար օր մը պիտի ըլլայ այն օրը, յորում Ետրեանց ինքի մըն ալ պիտի յաւելնայ երկպառակութեանց տարեբայ վերայ, որոնք արդէն մեծ նեղութիւն կըպատճառեն մեզ»:

ԱՅՈՒՆԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Իզմիրի քուէ երեսփոխաններէն Պաղտարեան Վուկաթը իւր հրաժեշտը մատուցած ըլլալով, անոր յաջորդեց, ըստ ստորագրութեանց Վահմանգը լու թիւն, կարասութեան (Բրահմա աղան):

Յայտնի է որ Վանիսայէն ինը երեսփոխան պիտի ընտրուէր Իզմիրի կեդրոնական աղբային ժողովին անդամ ըլլալու համար: Այս երեսփոխանները սահմանադրապէս ընտրուէր են, որոց անուանը հետեւեալներն են, ըստ կարգի համեմատական առաւելութեան քուէից:

Պարոնայք	Քուէ
Թագաւոր Սըլալըեան	84
Սահտեօի Մուսա Վիլիւեան	81
Յօհաննէս Սիմոնեան	75
Ստեփան Սըլալըեան	74
Սիւրիւ Ս. Վիլիւեան	70
Յարգը թիւն Սըլալըեան	66

Յարու թիւն Ս. Վիլիւեան	63
Վուկաթ Վիլիւեան	62
Ստեփան Պաղտարեան	60

Ետրեանց կարասութեան (Բրահմա աղան) աղբային երեսփոխան ընտրուած էր Բայց ռուիլեան յիշեալ սրբորը: Ինչպէս քիչ մը առջեւ նշանակած եմք, Իզմիրի երեսփոխան կարգեցաւ, ուստի անոր յաջորդեց, ըստ սահմանադրական կանոնաց, Վաղղիոյ Պերուս աղան:

Վաղղիոյ Վահմանէս աղան Վաղղիի քաղաքին Հայոց կողմանէ երեսփոխան ընտրեցաւ:

Տէրիկը Վայոց հասարակութիւնը իրեն երեսփոխան ընտրեց Խաղիկեան Վանուկ աղան Տէրիկը իւր առեւարական գործողը տատառաւ Իզմիր պիտի բնակի յետոյստրիկ:

Վաղղիոյ աղբային ընդհանուր ժողովին մեծագոյն մասը՝ այսինքն 45 անդամներէն 32ը արդէն ընտրուած ըլլալով, երեսփոխանաց ժողովը հարկ համարեցաւ ձեռն արկանել ընտրութիւն իւր ատենապետին, ատենադպրին, քաղաքական ժողովին երկուստան անդամներ, և կրօնական ժողովին հինգ անդամներ:

Աւստի ամայոյ շին երեքքար թիւ օրը վերջիլեալ երեսփոխանները յատուկ տոմսակալ ի ժողով հրաւիրուեցան աղբային առաջնորդարաւ, ուր 27 երեսփոխան ներկայ գտնուելով, նախագահութեամբ մեր գերապատիւ տէր Պոզոս սրբազան արքեպիսկոպոսին հետեւեալ ընտրութիւնները եղան գաղտնի քուէ արկութեամբ: Կոտանդեան Վիլիւր աղան աղբային երեսփոխանաց ժողովին ատենապետ: Թագաղեան Վարոնիս աղան փոխանորդ ատենապետ: Չէլիկեան Ստեփան աղան յիշեալ ժողովին ատենադպր և Վիլիւեան Վիլիւս աղան փոխանորդ ատենադպր:

Անդամ քաղաքական ժողովին:

Պարոնայք	Քուէ
Խաչատուր Յօհ. Վիլիւեան	19
Յօհաննէս Տիւրիւեան	18
Սիւրիւ Ս. Վիլիւեան	17
Սարգիս Տիւրիւեան	16
Ստեփան Պաղտարեան	16
Թագաւոր Սըլալըեան	16
Վարիւլ Նշմարտախօսեան	16
Սիմոն Վ. Սեան	16
Կիրակոս Վիլիւեան	16
Ստեփան Սարգիսեան	15
Վահտեօի Յակոբ Սարգիսեան	14
Սարգիս Տիւրիւեան	12

Անդամ կրօնական ժողովին:

Տէր Յօհաննէս քահանայ Չիլիլեան	24 քուէ
Տէր Վեդիկ Վաղղիւեց	22
Տէր Փիլիպպոս	22
Տէր Յակոբ	18
Տէր Յարու թիւն	17

Վաղաքական ժողովը իւր ընտրութեան հետեւեալ օրը աղբային առաջնորդարանը գումար ունելով իւր գիւհանը կողմեց գաղտնի քուէարկութեամբ, ուստի Վաղաքական Ստեփան աղան ատենապետ ընտրեցաւ, Վ. Սեան Սիմոն աղան փոխանորդ ատենապետի և Վիլիւեան Վիլիւս աղան ատենադպր:

Հինգ քար թիւ օրը Վոտու թիւն Հայոց հասարակութեան կողմանէ պաշտօնական նամակ գաղով կըծանուցանէ թէ նոյն քաղաքին Հայեր իրենց 3 երեսփոխանները ընտրէր են, սահմանադրապէս: Այս երեսփոխանները հետեւեալներն են:

Պարոնայք	Քուէ
Վարիւլ Նշմարտախօսեան	
Ստեփան Պաղտարեան	
Կարասի Սարգիս Վիլիւեան	

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Վաղղիոյ քուէ երեսփոխանները, որ Իզմիրի մէջ հայիական թատրոն մը կանգնելու նպատակաւ կըգտնուած էր, վերջապէս յաջողեցաւ յիշեալ տեսարանին շինութիւնը ի կատար հասցնելու: Որ տախտակաչէն գեղեցիկ ձեւով և բաւական ընդարձակ թատրոն մըն է: Վասպուրական ընկերութիւնը տու ժամանակեայ կերպիւ վարձու տուաւ զոյն խաղացի կատարողներ ընկերութեան մը, նմանապէս Թուրքերէն:

